

N:o 205.

Af herr **O. N. Olsson** i Heden, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt lönereglering för vid dem anställda lärare.

I Kungl. Maj:ts proposition n:o 50, angående ombildning af rikets allmänna läroverk, föreslås icke — utom i Ystad — inrättande af nya läroverk, icke heller vinnes däraf någon upplysning om Kungl. Maj:ts ställning till den af läroverkskommittén uti dess betänkande, sid. 447, uttalade åsikt »beträffande nybildning af allmänna läroverk», såvidt därmed afses de lägre läroverken och samskolorna, utan är den kungl. propositionen grundad på ett fixt antal af läroverk, med afseende på de *högre allmänna läroverken och realskolorna*.

Däremot torde det kungl. förslaget kunna betraktas såsom »*rörligt*» beträffande de föreslagna *samskolorna*.

Femton lägre läroverk och två pedagogier äro så att säga ställda på framtiden, enär deras fortvaro är beroende därpå, huruvida vederbörande kommuner åtaga sig ej blott att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad till rektor, utan äfven att till statsverket inbetala ett belopp, motsvarande en tredjedel af den vid samskolan anställda lärarepersonalens minimilöner, samt att, därest kommunalstyrelse i stad, hvars läroverk skulle ombildas till samskola, icke före den 1 juli 1906 förklarar sig villig att ingå på de af staten erbjudna villkoren, läroverket bör indragas på sätt kommittén föreslagit.

Den uti kungl. propositionen å sid. 139 och följande uttalade mening, att intet statsläroverk bör uppehållas längre än det besökes af ett så stort antal lärjungar, att »omkostnaderna för hvarje särskild lär-

junges undervisning» icke »ställa sig oskäligt höga», kan ej annat än för tjäna allt erkännande, men samma skäl kunna å andra sidan också motivera den meningen, att, där ett verkligt behof förefinnes för inrättande af en real- eller samskola, möjlighet därför också bör stå till buds. Önskningsar i detta hänseende hafva ock låtit sig förnimma, i det staden Lysekil, som har en kommunal samskola med statsbidrag, genom sina stadsfullmäktige uttalat sig för en statssamskola därstädes och uppmanat undertecknad att därom motionera. Att detta önskemål har goda skäl för sig, framgår däraf, att Lysekils samskola under sista åren varit besökt af 40—50 lärjungar årligen, ehuru skolan icke har dimissionsrätt till statens läroverk, hvaraf följer, att utom staden boende föräldrar icke sända lärjungar till Lysekil, utan till annat läroverk, där de äga tillfälle att fortsätta sina studier. Blevve Lysekil alltså gynnad med en statssamskola, komme lärjungeantalet därstädes att stiga mycket högt.

För att ytterligare belysa detta, tillåter jag mig påpeka:

att staden Lysekils innevånareantal utgör . 3,300,

att i stadens närhet finnas följande större skärgårdssamhällen med antal innevånare:

Fiskebäckskil	663	
Grundsund	1,034	
Gullholmen	717	
Mollösund	1,012	
Käringön	600	= 7,326 samt

att allra närmaste landsbygden utgöres af:

Orusts västra härad, utom därtill hörande ofvan upptagna skärgårdssamhällen,	8,829
Stångenäs härad	9,219
Sotenäs härad	11,494 = 29,542

Summa d. ³¹/₁₂ 1903 36,868 innev.

Att en så stor folkmängd i en stad med omedelbart närliggande större samhällen och tätt befolkad landsbygd väl motiverar behöfligheten af en statssamskola, torde redan häraf vara uppenbart; dock kan ytterligare tilläggas den icke ovigtiga omständigheten, att Lysekil har stora utvecklingsmöjligheter, går raskt och stadigt framåt samt redan äger en

för sådan skola lämplig lokal. För jämförelses skull tillåter jag mig påpeka, att t. ex. Strömstads föreslagna samskola i lyckligaste fall kan påräkna lärjungar från en folkmängd af omkr. 36,300.

Likaså har det uti rask utveckling stadda Bodens municipalsamhälle, enligt hvad pressen förmält, uttalat sig för önskvärdheten af en samskola därstädes, och torde nog detta önskemål icke länge kunna undanskjutas, ty utom det att Boden redan har en folkmängd af 3—4,000 innevånare, är detta samhälle, såsom bekant, stadt uti snart sagdt kolossal utveckling, därtill särskildt garnisonsanordningarna kraftigt bidra. Af det sagda torde jag hafva visat, att önskemål om nya samskolors inrättande förefinnas, samt äfven att dessa önskemål äro välgrundade; — i detta hänseende kan ock erinras, att det kungl. förslaget stipulerar så pass betydande uppoffringar för de samhällen, hvilka skola erhålla samskolor, att nog icke andra än välgrundade framställningar om erhållande af sådana skolor äro att befara.

Ehuru jag naturligt nog är närmast intresserad för den önskan, som särskildt framträdt inom min egen ort — Lysekil — och dess realiserande, kan jag likväl icke förbise billigheten och rättvisan däraf, att icke allenast en ort beredes förmånen af en ny samskola, utan finner jag det enda riktiga vara, att åt hvarje ort, där ett verkligt behof kan ådagaläggas, beredes möjlighet att erhålla en statssamskola under de villkor, som därför äro föreslagna eller kunna blifva beslutade.

Ett stöd för denna min motion finner jag uti läroverkskommitténs ofvanciterade yttrande rörande »nybildning» af läroverk, men finner jag den af kommittén förutsatta tiden för möjlighet till sådan nybildning så till vida orimlig, som framställning därom först skulle få göras efter den s. k. öfvergångstidens slut, 1911. Då, såsom ofvan antydts, uppoffringarna från de stadskommuner, hvilka skola erhålla statssamskolor genom ombildning af sina lägre läroverk, äro ganska betydande, så torde det kunna anses såsom icke uteslutet, att vissa af dessa kommuner möjligen skola finna uppoffringarna i förhållande till förmånerna så betydande, att de icke åtaga sig fullgörandet af de uppställda villkoren.

Inför denna eventualitet synes det såsom i synnerhet riktigt, att rum bereddes för nya samskolor i stället för de på grund af sistnämnda skäl indragna. I alla händelser lär icke så stort antal nya samskolor ifrågasättas, att man på sådan grund skulle utesluta möjlighet för dess snaraste tillkomst, där de verkligen äro behöfliga.

Jag finner det därför välbetänkt att på det sätt ordna de kraf, som härutinnan kunna befinnas berättigade, att Riksdagen vid sitt beslut i fråga om den föreslagna organisationen af rikets allmänna läroverk fogade

det medgifvande, att de kommuner, hvilka önska komma i åtnjutande af en statssamskola under Riksdagens villkor, äga att före den 1 juli 1906 därom inkomma med ansökningar jämte de skäl, som i anledning af denna motion för nya samskolors inrättande kunna beslutas. Beträffande kommuners bidrag till samskolor tillåter jag mig instämma uti det af herr Borgm. L. K. Brock uti särskild motion i detta hänseende gjorda yrkandet. Då en så genomgripande förändring af det bestående som den föreslagna är för handen och kvinnans teoretiska bildning alltmera träder i förgrunden, så torde det kunna ifrågasättas, huruvida det längre är lämpligt att uppställa olika villkor för den manliga och kvinnliga bildningen.

Sådana särbestämmelser skola antagligen gifva anledning till yrkanden om dess utjämnande och alltså knappast stå i konsekvent förhållande till reformens syftemål, såvidt därmed afsetts att en för längre framtid stabilare anordning vid dess genomförande skulle vara vunnen.

I fråga om de uti det kungl. förslaget angifna terminsavgifterna, så torde de skäl, som anförts för dessa avgifters bibehållande, vara synnerligen väl funna; likasom de synpunkter, hvilka antydts såsom bestämmande för nedsättningen af — eller befrielse från — dessa avgifter, torde vara väl betryggande för de mindre bemedlade, för så vidt man därtill tager tillbörlig hänsyn.

Då emellertid, såsom betonats uti det kungl. förslaget, dessa terminsavgifter icke för de *förmögnare* spela någon *nämnavärd* roll, och det väl icke kan bestridas, att de förmåner, som statens läroverk erbjuda för dem, som däraf få begagna sig, äro mycket afsevärda, särskildt för begynnarne uti de städer, inom hvilka läroverken äro belägna, som sålunda hafva den i många afseenden oskattbara fördelen att hafva sina barn i hemmen; så kan det icke annat än förefalla såsom både lämpligt och rättvist, att den bemedlade kategorien uti dessa städer får vidkännas högre avgifter än samma kategori från landets öfriga delar. Den invändning, som man häremot skulle kunna motse, att nämligen dessa städer få vidkännas uppföringar för lokaler m. m. till läroverken, kan bemötas därmed, att för dessa utgifter hafva städerna *såsom samhällen* motsvarande fördelar *dels* af inackorderingsavgifter för lärjungar från andra orter och *dels* af lärarepersonalens skatter. Alltså torde dessa förhållanden icke böra medtagas i beräkning i fråga om de individuella fördelarna af den högre bildningen och en däremot i någon rimlig proportion svarande ersättning af dem, som utan större afsaknad kunna erlagga en sådan.

Å andra sidan kan nog knappast tillräckligt sörjas därför, att de mindre bemedlades undervisning blir underlättad. Som ofvan antydts, är uti det kungl. förslaget väl motiveradt, från hvilka synpunkter den före-

slagna nämnden, som skall behandla frågor om nedsättning af eller befrielse från terminsafgifter, har att utgå; men då det emellertid uti snart sagdt alla förekommande olika förhållanden i fråga om myndighets eller korporations beslut, på hvilket allmänhetens intresse är beroende, är möjlighet beredd för den missnöjde att utföra sin talan mot sådant beslut, och det i många fall, trots vidsträckt sakkännedom hos ifrågavarande nämnd, kan blifva svårt att fälla ett fullt rättvist omdöme om skälen för nedsättning af eller befrielse från ifrågavarande afgifter, och det därjämte icke torde kunna anses såsom omöjligt, att någon gång äfven personliga hänsyn skulle kunna därvid spela in, så skulle det otvifvelaktigt vara ägnadt att ej oväsentligt gagna den behjärtansvärda saken, om det åläge ofvanbemälda nämnd att meddela protokollsutdrag öfver sitt beslut till därpå beroende målsman, som kunde anse sig befogad att däremot anföra missnöje. En sådan anordning torde för alla parter vara synnerligen betryggande och af allmänheten mottagas med förtroende och sympati. Emot beslut öfver terminsafgifter torde lämpligen besvär kunna anföras hos Konungens befallningshafvande eller eventuellt öfverstyrelse. På grund af det anförda vågar jag vördsamt föreslå,

det Riksdagen, med ändring af Kungl. Maj:ts proposition n:o 50, måtte besluta:

dels att kommun, som före den 1 juli 1906 inkommer med framställning om erhållande af samskola och därför visar giltiga skäl, må därpå komma i åtnjutande under de villkor, som Riksdagen för sådana kommuner kan besluta;

dels att terminsafgifter må utgå med 50 % förhöjning af de föreslagna af bemedlade, tillhörande de städer, inom hvilka läroverken äro belägna; samt

dels att, i fråga om nedsättning af eller befrielse från terminsafgifter, målsman, som kan anse sig hafva skäl till missnöje, må beredas tillfälle att anföra besvär öfver vederbörande nämnds beslut i hvad det honom rör.

Särskilda utskottet behagade föreslå de förändringar uti den kungl. propositionen, som af denna motion kunna föranledas.

Stockholm den 26 februari 1904.

Oscar N. Olsson.